

Шолух М.В., Кривенко К.О. Досвід адаптації ландшафтно-рекреаційних просторів Донецька до потреб маломобільних груп населення

Розглянуто проблеми створення сприятливого ландшафтно-рекреаційного середовища у структурі промислового мегаполісу на прикладі міста Донецька. Наголошено на тому, що ці об'єкти відіграють неабияку роль у життєдіяльності населення й повинні бути доступними як для осіб похилого і літнього віку, матерів з дітьми, так і для інвалідів різних медичних категорій (сліпих, із порушенням опорно-рухового апарату та ін.). Наголошено на важливості збереження природного середовища під час проектування паркової території з урахуванням забезпечення комфортних умов для відпочинку. Розглянуто потенційні можливості адаптації ландшафтно-рекреаційного середовища до специфічних потреб маломобільних груп населення. На підставі результатів натурних досліджень та соціального опитування зроблено висновки щодо необхідності й доцільності проведення низки заходів планувального і конструктивно-технічного характеру, враховуючи вимоги до проектування для зазначених категорій населення.

Ключові слова: особи з обмеженими фізичними можливостями, ландшафтно-рекреаційне середовище, паркові території, адаптація, орієнтири.

Sholukh N.V., Kryvenko K.O. The adaptation of the landscape and recreational area in Donetsk to meet the requirements of the people with limited mobility

Article is devoted to creating an enabling recreational landscape environment in the industrial metropolis on the example of the city Donetsk. The author focuses on the fact that these objects play an important role in the life of the population and should be available for senior citizens and the elderly, mothers with children, and for people with disabilities of various medical categories (blind, visually impaired, in violation of the musculoskeletal system etc.) emphasized the importance of preserving the natural environment in the design of parkland including providing comfortable conditions for rest. Discusses the potential for adaptation of architectural and landscape environment in the specific needs of people with limited mobility. Based on the results of field surveys and social survey concluded on the necessity and feasibility of a series of events planning and design and technical nature, given the design requirements for these groups.

Keywords: people with disabilities, landscape-recreation environment, park territory, adaptation, landmarks.

УДК 712.2:364-57

Асист. А.А. Басєв – НУ "Львівська політехніка"

МІСЦЕ ЛАНДШАФТНОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА В КОНЦЕПЦІЇ ТВОРЕННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ

Розглянуто способи і засоби залучення ландшафтно-архітектурної та садово-паркового мистецтва в процес формування реабілітаційних центрів. Одним із напрямків активізації використання ландшафтно-архітектурної та садово-паркового мистецтва є залучення їх потенціалу в процес реабілітації населення. Створення нових реабілітаційних центрів і оновлення існуючих передбачає системний підхід, у концепції функціонування якого важливе місце належить ландшафтній архітектурі та садово-парковому мистецтву.

Ключові слова: ландшафтна архітектура, садово-паркове мистецтво, реабілітаційний центр, концепція.

Концепція функціонування реабілітаційних центрів передбачає комплексний підхід. Одним із його напрямків є методика класифікацій реабіліта-

ційних центрів. Вона передбачає поділ реабілітаційних центрів за об'ємно-просторовим вирішенням, економічністю, розташуванням, місткістю. Важливим складником такого комплексного підходу є призначення реабілітаційного центру (наприклад, для спортсменів, для осіб з психоневрологічними захворюваннями, для наркозалежних, для громадян похилого віку, для інвалідів) і т.ін. Враховуючи, що реабілітаційний центр є установою, що надає лікування та тренування для реабілітації [1], можна запропонувати поряд з фізіотерапією, професійною підготовкою, мовною підготовкою і спеціальною підготовкою, трудотерапію на теренах ландшафтно-архітектурної, садово-паркового мистецтва, городів та садів.

Цілком зрозуміло, що реабілітація потребує передусім спокою, відпочинку та посилення відчуття єднання з природою. Саме в цьому світлі постає чимала важливість явища ландшафтно-архітектурної* та садово-паркового мистецтва** (що є основними засобами для цього) в концепції творення реабілітаційних центрів. Об'ємно-просторове вирішення реабілітаційних центрів має низку складників, де їх поділ за способом поєднання з ландшафтно-архітектурою та садово-парковим мистецтвом є окремим розділом дослідження і опрацювання. Так, ми створили типологію реабілітаційних центрів щодо їх поєднання з ландшафтно-архітектурою та садово-парковим мистецтвом. Згідно з цією типологією:

- перший тип – реабілітаційні центри всередині населеного пункту (ландшафтна архітектура і садово-паркове мистецтво мають обмежений вплив). Прикладами є "Реабілітаційний центр Еліта" [2] у Львові та "Львівський міжрегіональний центр соціально-трудової, професійної та медичної реабілітації інвалідів" [3];
- другий тип – реабілітаційні центри поза межами населених пунктів, де ландшафтна архітектура і садово-паркове мистецтво мають більші можливості для впливу на відвідувачів реабілітаційного центру. Прикладом може слугувати "Реабілітаційний центр: Перлина Прикарпаття" [4];
- третій тип – наявність в реабілітаційному центрі власних творів садово-паркового мистецтва, створених з метою реабілітації через активну і пасивну взаємодію із елементами природи. Приклад: "Королівський реабілітаційний центр в Сідней" [5];
- четвертий тип – Ревалоризація архітектурних ансамблів магнатських резиденцій з метою створення там реабілітаційних центрів;
- п'ятий тип – співвідношення реабілітаційних центрів із заповідниками природи. В цьому випадку важливо дотримуватись пам'яткоохоронних документів.

* В енциклопедичних словниках ландшафтну архітектуру визначають як мистецтво, мета якого – гармонійне поєднання природного ландшафту з місцевістю, освоєною людиною (зокрема, з населеними пунктами, різними архітектурними комплексами та іншими спорудами). Серед завдань ландшафтно-архітектурної – охорона природних ландшафтів, але також і створення нових, планомірне формування системи природних і штучних ландшафтів. Отже, поняття "ландшафтна архітектура" включає в себе і садово-паркове мистецтво [8].

** В енциклопедичних словниках садово-паркове мистецтво — це мистецтво створення садів, парків та інших озелених територій. [9] Садово-паркове мистецтво може бути історичним і сучасним. Як перше, так і друге створювалось, зокрема, для фізичної та психологічної реабілітації та рекреації людини.

Під час розташування реабілітаційних центрів першого і другого типу враховують як їх віддаленість від осередків негативних антропогенних та техногенних впливів, так і транспортну доступність. Особливо це актуально для клієнтів із трохи, або сильно обмеженою мобільністю. Для захисту реабілітаційного центру від шкідливих факторів макро- та мікросередовища необхідно використовувати адекватні планувальні рішення на рівні генерального плану: огороження ділянки реабілітаційного центру захисною смугою зі сторони джерела забруднення та з підвітряного боку, відповідного зонування території.

Для всіх типів реабілітаційних центрів в просторовому вирішенні території потрібно передбачати значні площі відкритих ділянок для занять лікувальною фізкультурою, інсольовані ландшафтно-паркові зони, розвинену комунікаційну систему. Як зазначено в дослідженні О.В. Прокопенка, згідно зі специфікою реабілітаційних центрів, на їх території необхідно передбачати господарську та транспортну зони, які додатково забруднюють середовище (двоокисом азоту, окисом вуглецю, вуглеводнями, підвищують рівень шуму, концентрацію важких металів, нафтопродуктів у ґрунті), тому потрібно передбачити їх максимальне віддалення від основного простору реабілітаційного центру та ізоляцію захисною смугою теж. [6]

Використовуючи положення ДБН В.2.2-18:2007 "Будинки і споруди. Заклади соціального захисту населення" [7], в процесі формування реабілітаційних центрів, виділяють такі зони: житлова (або "забудови"); відпочинку (зелена зона з прогулянковими алеями, майданчиками для відпочинку, тінювими навісами, альтанками, лавами, столами для ігор); фізкультурно-оздоровча (на ділянках будинків-інтернатів для громадян похилого віку та інвалідів, психоневрологічних інтернатів і територіальних центрів – майданчики для занять фізкультурою, зокрема лікувальною; для будинків-інтернатів з інвалідами додатково потрібно передбачати майданчики для спортивних ігор); лікувально-виробнича – для психоневрологічних інтернатів (або "виробнича" – для центрів реінтеграції та соціальної адаптації). У цій системі важливе місце відводять ландшафтній архітектурі, творам садово-паркового мистецтва, а також, плодovому саду і городу. У контексті ландшафтно-архітектури та садово-паркового мистецтва є особливо актуальним пункт про зону відпочинку (зелена зона з прогулянковими алеями, майданчиками для відпочинку; тінювими навісами, альтанками, лавами, столами для ігор). Організація такої зони потребує саме тих проектувальних зусиль та навичок, які є предметом ландшафтно-архітектури та садово-паркового мистецтва. Крім того, згідно з пунктом 5.8, згаданого документу, площа зелених насаджень ландшафтно-архітектури та садово-паркового мистецтва (включаючи газони, квітники, плодовий сад і город) повинна становити: не менше ніж 50 % площі ділянки будинку-інтернату для громадян похилого віку та інвалідів або психоневрологічного інтернату; не менше ніж 35 % площі ділянки територіального центру та закладів соціального захисту, призначених для тимчасового притулку бездомних громадян та осіб, звільнених із місць позбавлення волі.

Як видно, актуальним є введення ландшафтно-архітектури та садово-паркового мистецтва для функціонування всіх наведених типів реабіліта-

ційних центрів. Шляхом пасивної і активної взаємодії клієнтів реабілітаційних центрів з ландшафтно-архітектурою і територією садово-паркового мистецтва буде досягнуто підвищення ефективності їх реабілітації. Цим самим буде підтримуватись задовільний стан всіх видів та об'єктів ландшафтно-архітектури. Це є наочний показник функціонування концепції взаємодії явища реабілітаційних центрів та ландшафтно-архітектури.

Тобто, ми можемо спостерігати, що розуміння обов'язкового доповнення ділянок реабілітаційних центрів елементами природи є відображенням і розвиненим у будівельних нормах. Це положення притаманне усім типам реабілітаційних центрів, представлених нами, а саме: реабілітаційні центри всередині населеного пункту; реабілітаційні центри поза межами населених пунктів; реабілітаційні центри з наявними власними творами садово-паркового мистецтва; реабілітаційні центри в ревалоризованих архітектурних ансамблях магнатських резиденцій. Другим важливим напрямком комплексного підходу до формування реабілітаційного центру є взаємодія середовища і простору буття людини, а саме – системи споруд реабілітаційних центрів з ландшафтом природним і штучним.

Рис. 1 ілюструє складний процес взаємодії між видами середовища – природним і штучним, історичним і сучасним. У цій публікації ми наголосили на тому, що реабілітаційним центрам для повноцінного виконання їх функцій, окрім іншого, необхідні якнайкращі природні умови, що включають:

1. Розташування ділянки реабілітаційного центру на достатній відстані від джерел шуму, пилу та інших негативних антропогенних факторів.
2. Великий розмір цієї ділянки, необхідний для прогулянок та перебування на свіжому повітрі його пацієнтів
3. Якнайграмотніше використання природних та штучних ландшафтів задля забезпечення щонайбільшого душевного затишку для клієнтів реабілітаційних центрів.

Під час доведення до ідеалу ці умови потребують розташування реабілітаційних центрів у заповідних територіях, збагачених іще незайманою природою, що може шкодити їй. Саме це положення представлено нами у названій класифікації: п'ятий тип – співвідношення реабілітаційних центрів з заповідниками природи. У цьому випадку важливо дотримуватись пам'яткоохоронних документів і розробляти нові власні пропозиції та доповнення до вітчизняних будівельних норм стосовно створення реабілітаційних центрів у заповідних пам'яткоохоронних територіях. Ми пропонуємо введення системи принципів толерантності з метою дотримання балансу між станом втручання в природні заповідні ландшафти та життєдіяльністю клієнтів реабілітаційних центрів (рис. 2).

Рис. 1. Процес взаємодії між видами середовища

Рис. 2. Формування реабілітаційних центрів в контексті ландшафтної архітектури

Система принципів толерантності об'єднує:

- принцип пріоритету ландшафту над забудовою (згідно з яким потрібно дотримуватись міжнародних документів, прислухатись до експертних оцінок і т.ін.);
- принцип цілісності і окремоті кожного із об'єктів реабілітаційних центрів, просторової єдності на засадах толерантного включення нових форм в ландшафт;
- принцип відповідності реабілітаційних центрів у системі сучасного розвитку ландшафту міст та містечок;
- принцип соціальної та економічної ефективності, взаємодія людини з природою шляхом підтримання їх задовільного стану;
- принцип комфорту і контакту (поєднання місця і діяльності), тобто розроблення благоустрою в системі природних ландшафтів, що не перевищуватиме допустимих норм (наприклад – природні туристичні стежки по заповідних місцях в Татрах, Карпатах і т.ін.)

Отже, внаслідок взаємодії ландшафтної архітектури та садово-паркового мистецтва в процесі формування реабілітаційних центрів способами створення нових ландшафтів, планомірного формування системи природних і штучних ландшафтів, охорони природних ландшафтів, – ми пропонуємо засоби залучати клієнтів реабілітаційних центрів до впорядкування територій садово-паркового мистецтва та ландшафтної архітектури, цим самим досягаючи ефектів екологізації урбанізованих ландшафтів; пропонуємо доповнення до вітчизняних будівельних норм, які би давали змогу розміщувати реабілітаційні центри у екологічно чистій зоні (заповіднику). У цій системі використання способів і засобів залучення ландшафтної архітектури та садово-паркового

мистецтва в процес формування реабілітаційних центрів важливим є дотримання системи принципів толерантності: принципу пріоритету, принципу цілісності і окремоті, принципу відповідності, принципу ефективності, принципу комфорту і контакту.

Отже, дотримуючись принципів толерантності, використовуючи положення ДБН, залучаючи відвідувачів реабілітаційних центрів до активної і пасивної взаємодії з природою, можна досягнути певної рівноваги, стабільності співвідношення різнобічних сил, що позитивно впливатиме як на процес реабілітації, так і на збереження і відновлення природного та антропогенного середовища.

Література

1. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/rehabilitation+center>
2. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://kozyavkin.ua/test/kontakty_konsultatsiyi/reabilitatsijnij_tsent_elita_lviv_480.htm
3. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.mrehain.lviv.ua/>
4. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://sankurort.ua/uk/sanatorium/146/>
5. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.royalrehab.com.au/>
6. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.health.gov.au/Publ/conf.nsf/0/c5a7f7bed17670a4c2256d95004eacd?OpenDocument>
7. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://document.ua/budinki-i-sporudi.-zakladi-socialnogo-zahistu-naselelnja-nor4947.html>
8. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.landimprovement.ru/articles/landscape-architecture/>
9. [Электронный ресурс]. – Доступный с http://ru.wikipedia.org/wiki/Садово-парковое_искусство

Баев А.А. Место ландшафтной архитектуры и садово-паркового искусства в концепции создания реабилитационных центров

Рассмотрены способы и средства привлечения ландшафтной архитектуры и садово-паркового искусства в процесс формирования реабилитационных центров. Одним из направлений активизации использования ландшафтной архитектуры и садово-паркового искусства, а следовательно, их восстановления, является привлечение их потенциала в процесс реабилитации населения. Создание новых реабилитационных центров и обновление существующих предполагает системный подход, в концепции функционирования которого важное место занимают ландшафтная архитектура и садово-парковое искусство.

Ключевые слова: ландшафтная архитектура, садово-парковое искусство, реабилитационный центр, концепция.

Bayev A.A. Place of landscape architecture and art in the concept of rehabilitation centers

The ways and means of bringing landscape architecture and art into the process of creation of rehabilitation centers are showed. One of the ways of intensification of the use of landscape architecture and art is attracting their potential into the process of population's rehabilitation. Creation of new rehabilitation centers and recovery of existing ones provides a systematic approach, in the concept of its operation of which, landscape architecture and art hold an important place.

Keywords: landscape architecture and art, rehabilitation center, concept.